

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента – професора, доктора історичних наук, професора
кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка

Стецика Юрія Орестовича

на дисертаційне дослідження **Мицавки Юрія Юрійовича**

**«Унійні договори XIV – XVI ст. між Королівством Польським та Великим
Князівством Литовським у працях польських істориків кінця XIX ст. –
1939 року»**, представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 Історія та археологія,
галузі знань 03 Гуманітарні науки

Рецензована праця «Унійні договори XIV–XVI ст. між Королівством Польським та Великим Князівством Литовським у працях польських істориків кінця XIX ст. – 1939 року» є ґрунтовним історіографічним дослідженням, присвяченим одній із ключових проблем історії Центрально-Східної Європи – інтерпретації польською історичною наукою унійних процесів між Польщею та Великим князівством Литовським. Автор роботи поставив перед собою складне й водночас актуальне завдання: простежити еволюцію поглядів польських істориків на Кревську, Городельську та Люблінську унійні угоди XIV – XVI ст. у контексті розвитку польської історичної думки кінця XIX – першої половини XX ст.

Робота вирізняється широкою джерельною базою, значним обсягом залученої польської історіографії та прагненням дисертанта простежити не лише еволюцію поглядів польських учених на унійні договори XIV – XVI ст., але й інтелектуальні, політичні та культурні чинники, які впливали на формування їхніх концепцій.

Структура дослідження є логічною та добре продуманою. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку джерел та літератури. Здобувач послідовно переходить від аналізу методологічних та джерелознавчих засад дослідження до розгляду конкретних історіографічних проблем, пов'язаних із трактуванням окремих унійних актів. Такий підхід забезпечує внутрішню цілісність праці та сприяє кращому розумінню динаміки польської історіографії.

Уже зі вступу помітно, що автор чітко окреслив предмет, мету та завдання дослідження, обґрунтував його актуальність і наукову новизну. Особливу цінність становить спроба комплексного аналізу польської історіографії кінця XIX – 1939 рр. як окремого інтелектуального явища, тісно пов'язаного із процесами національного самоусвідомлення, політичними трансформаціями та формуванням модерного історичного наративу Польщі.

Перший розділ, присвячений історіографії, джерельній базі та методології дослідження, є одним із найбільш теоретично важливих у структурі праці. Автор продемонстрував ґрунтовне знання не лише польської історичної науки, але й ширшого контексту розвитку гуманітарного знання кінця XIX – першої половини XX ст. Особливо позитивне враження справляє прагнення показати взаємозалежність між суспільно-політичними процесами та розвитком польської історіографії. Автор переконливо доводить, що польська наука про унійні договори не була ізольованим академічним явищем, а формувалася під впливом ідей польського державництва, концепцій «цивілізаційної місії» Польщі на сході Європи, а також політичних обставин польської бездержавності та міжвоєнного періоду.

Важливим здобутком дослідження є увага до діяльності окремих історичних шкіл, інтелектуальних середовищ і персоналій. Автор не обмежується лише аналізом текстів, а прагне зрозуміти світоглядні та політичні позиції самих дослідників, що значною мірою впливали на їхні інтерпретації унійного процесу. Особливо цінним є висновок про відсутність до цього часу спеціального комплексного дослідження образу польсько-литовської унії в польській історіографії зазначеного періоду, що фактично обґрунтовує наукову новизну дисертації.

Підрозділ, присвячений джерельній базі, демонструє високий рівень архівної та бібліографічної роботи здобувача. Позитивним є залучення матеріалів як українських, так і польських архівних та бібліотечних установ. Це свідчить про прагнення автора вийти за межі суто опублікованої літератури й реконструювати ширший контекст розвитку польської історичної думки. Особливої уваги заслуговує аналіз особистих і професійних біографій польських учених, що дозволяє глибше зрозуміти специфіку їхніх історичних візій.

Методологічний підрозділ загалом справляє позитивне враження. Автор обґрунтовано використовує комплекс загальнонаукових і спеціально-історичних методів, поєднуючи історіографічний, історико-біографічний, історико-генетичний та історико-типологічний підходи. Цінним є також звернення до методів юридичної науки при аналізі трактування польськими істориками правових основ унійних договорів. Водночас саме методологічна частина є і одним із найбільш дискусійних аспектів роботи. Попри широкий перелік використаних методів, у тексті не завжди достатньо чітко простежується механізм їх практичного застосування. Автор часто декларує принципи об'єктивності, системності чи історизму, однак не завжди демонструє, як саме вони впливають на побудову дослідження та інтерпретацію матеріалу.

Позитивною рисою дослідження є широкий спектр використаних джерел і наукової літератури. Автор опрацював значний масив праць польських істориків кінця XIX – 1939 р., зокрема представників краківської, варшавської та львівської історичних шкіл. Важливим здобутком є прагнення показати не лише

зміст історичних концепцій, а й політичний та інтелектуальний контекст їх формування. У роботі простежується вплив ідей позитивізму, романтизму, державницької концепції історії, а також польського національного дискурсу на оцінку унійних процесів.

Особливо змістовним є другий розділ, присвячений Кревській унії 1385 р. Автор вдало демонструє суперечливість польських історіографічних інтерпретацій щодо правового характеру Кревського акту, його міжнародно-правового статусу та наслідків для Великого князівства Литовського. Заслугує на увагу аналіз дискусій навколо питання інкорпорації Литви до Польщі, що тривалий час залишалося одним із центральних сюжетів польської історіографії.

Автор вдало реконструює польський історіографічний дискурс довкола причин та умов укладення Кревської унії 1385 р. Особливо переконливо показано, як польські історики кінця XIX – початку XX ст. намагалися обґрунтувати історичну закономірність польсько-литовського союзу через концепцію спільної боротьби із зовнішніми загрозами, насамперед Тевтонським орденом. Водночас цінним є й критичний аналіз поглядів польських учених щодо так званої «руської загрози» для литовської державності, що відображало поширені в тогочасній польській історіографії цивілізаційні й етнополітичні стереотипи.

Особливу наукову вагу має аналіз інтерпретацій юридичного змісту Кревського акту, насамперед трактування понять *incorporare* та *applicare*. Автор переконливо демонструє, що суперечки навколо цих термінів були не лише академічною дискусією, а й складовою ширших політичних та ідеологічних концепцій польської історичної науки. Вдалим є також висвітлення ролі Ягайла та Ядвіги у польській історичній пам'яті. Автор слушно підкреслює, що польські історики часто надавали цим постатям виразного символічного та морального значення, перетворюючи їх на уособлення польської державної місії.

Позитивним є і те, що дослідник не обмежується лише глорифікаційними концепціями польської історіографії, а звертає увагу на критичні оцінки наслідків Кревської унії, зокрема твердження про зміну цивілізаційного вектора розвитку Польщі із західного на східний. Це дозволяє уникнути спрощеного трактування польської історичної науки як ідейно монолітної.

Третій розділ дисертації, присвячений унійним процесам XV – першої половини XVI ст., є важливим насамперед тому, що охоплює менш досліджений сегмент польської історіографії. Автор вдало показує, як польські історики трактували трансформацію унійного зв'язку від інкорпораційної моделі до концепції союзницьких відносин між двома державами. Значну увагу приділено аналізу польських інтерпретацій Городельської унії та процесу інтеграції литовської еліти до польської шляхетської культури. Здобувач переконливо показує, що польські історики розглядали унійні договори цього часу як етапи

поступового зближення двох держав, хоча інтерпретації цього процесу значно відрізнялися залежно від політичних та методологічних позицій дослідників.

Водночас у цьому розділі помітна певна перевага описового підходу над аналітичним. Автор докладно відтворює позиції окремих учених, однак не завжди здійснює достатньо чітке порівняння між різними історіографічними школами чи концепціями. Подекуди бракує узагальнюючих висновків, які б дозволили краще простежити еволюцію польської історичної думки щодо унійного процесу XV – початку XVI ст.

Найбільш концептуально насиченим є четвертий розділ, присвячений Люблінській унії 1569 р. Автор переконливо демонструє, що саме ця подія стала центральним елементом польського історичного наративу про польсько-литовську державність. Особливо важливим є аналіз того, як польські історики пов'язували Люблінську унію з ідеєю «цивілізаційної місії» Польщі на сході Європи. Дослідник вдало простежує взаємозв'язок між історіографічними інтерпретаціями та політичними концепціями міжвоєнної Польщі.

Високої оцінки заслуговує аналіз польських трактувань приєднання українських земель до Корони Польської. Автор не лише відтворює позиції польських учених, але й показує, як ці інтерпретації були пов'язані із ширшими політичними та культурними уявленнями про місце України у польській історичній традиції. Важливим є також висвітлення дискусій польських істориків з українською історіографією, що надає дослідженню міжнаціонального та міждисциплінарного виміру.

Дисертант вдало аналізує польський історіографічний дискурс щодо причин укладення унії, її правових засад та історичних наслідків. Важливо, що у праці простежено еволюцію оцінок Люблінської унії — від її трактування як тріумфу польської державності до спроб більш критичного переосмислення міжвоєнного періоду.

Поряд із тим саме у четвертому розділі найбільше відчувається потреба у ширшому порівняльному контексті. Здобувач здебільшого аналізує польську історіографію автономно, тоді як системніше зіставлення її з українською, литовською чи західноєвропейською історичною думкою дозволило б глибше зрозуміти специфіку польських концепцій.

Разом із тим дослідження не позбавлене окремих недоліків і дискусійних моментів, які носять рекомендаційний характер:

1. Варто відзначити, що в роботі подекуди переважає описовий характер викладу. Автор часто детально переказує погляди окремих істориків, однак не завжди здійснює достатньо глибокий порівняльний аналіз їхніх концепцій. Унаслідок цього деякі підрозділи набувають рис історіографічного огляду, а не аналітичного дослідження.

2. Певним недоліком є також недостатня увага до інтелектуальної та політичної мотивації польських істориків. Хоча автор згадує про вплив

політичних обставин на історичну науку, однак не завжди достатньо розкриває взаємозв'язок між ідеологічними тенденціями польського суспільства та формуванням конкретних історичних концепцій. Особливо це стосується міжвоєнного періоду, коли історіографія значною мірою була пов'язана з державницькою ідеологією Другої Речі Посполитої.

3. У роботі відчувається обмежене залучення порівняльного контексту. Було б доцільно ширше співставити польські історіографічні концепції з українською, литовською історичною думкою відповідного часу. Такий підхід дозволив би краще виявити специфіку польських інтерпретацій унійних процесів та уникнути певної ізоляваності дослідження.

4. Дискусійним є і питання термінології. У деяких випадках автор використовує поняття «унія», «інкорпорація», «федерація» чи «державне об'єднання» без достатнього пояснення їхнього змісту в контексті польської історіографії. Це дещо ускладнює сприйняття окремих концептуальних положень роботи.

5. Певні зауваження викликає і стиль викладу. У деяких фрагментах текст перевантажений деталізованим переказом поглядів окремих дослідників, що ускладнює сприйняття основної авторської концепції. Подекуди бракує чіткішого формулювання власної позиції автора щодо дискусійних історіографічних проблем.

Висновок. Незважаючи на зазначені недоліки, праця справляє позитивне враження. Вона є самостійним і міждисциплінарним дослідженням, яке має наукову новизну та практичну цінність. Автор продемонстрував добру обізнаність із польською історіографією, уміння працювати з великим масивом наукової літератури та здатність систематизувати складний історіографічний матеріал. Дослідження має важливе значення для подальшого вивчення історії польсько-литовських відносин, розвитку історичної науки у Центрально-Східній Європі та проблем формування національних історичних наративів. Праця може бути корисною для істориків, політологів, юристів, фахівців з історіографії та всіх, хто цікавиться проблемами унійних процесів і польської історичної думки зокрема.

Загалом рецензована робота «Унійні договори XIV–XVI ст. між Королівством Польським та Великим Князівством Литовським у працях польських істориків кінця XIX ст. – 1939 року» відповідає вимогам, що ставляться до наукових історичних досліджень, а її автор заслуговує позитивної оцінки за виконану працю.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях. Основні положення дисертації Ю. Ю. Мицавки достатньо повно висвітлено у 5 наукових працях, із яких 3 є одноосібними і серед яких: 4 у наукових фахових виданнях України, 1 – апробаційного характеру в збірнику

матеріалів науково-практичної конференції, які відображають основні результати дослідження.

Аналіз змісту опублікованих праць засвідчує, що основні наукові положення, висновки, отримані в межах дисертаційного дослідження, знайшли у них достатньо повне й змістовне відображення.

Висновок. Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження «Унійні договори XIV – XVI ст. між Королівством Польським та Великим Князівством Литовським у працях польських істориків кінця XIX ст. – 1939 року» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зі змінами, Постановою КМ № 341 від 21.03.2022), а її автор – **Мицавка Юрій Юрійович** – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 Історія та археологія, галузі знань 03 Гуманітарні науки.

ОФІЦІЙНИЙ РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України та
правознавства Дрогобицького державного
педагогічного університету
імені Івана Франка

Юрій СТЕЦИК

